

Ejnar Mikkelsen
og
oprettelsen af kolonien Scoresbysund

Søren Andreasen
Bachelorprojekt
Institut for Kultur-
og Samfundshistorie
Ilisimatusarfik
Vejleder:
Ole Marquardt
29. juni 2009

Indholdsfortegnelse

	Side
Indledning	2
De første tanker om en koloni	2
Forsøg på realisering af planen	3
Tvivl om suveræniteten i Østgrønland	4
Kampen for en koloni	5
Grønlands-overenskomsten	6
Protester mod Grønlands-overenskomsten	7
Nye kampe om koloniseringen	9
Koloniseringen gennemføres	12
De mange dagsordner	12
Ejnar Mikkelsens dagsordner	14
Koloniens betydning	16
Konklusion	18
Litteraturliste	21

Bilag:

Bilag 1: Biografi om Ejnar Mikkelsen

Bilag 2: Andres beskrivelser af Ejnar Mikkelsen

Bilag 3: Biografier om aktive personer

Bilag 4: Grønlandsoverenskomsten

Indledning

Hvordan kan man finde på at flytte knap 100 mennesker fra Ammassalik til et ubeboet område ved Scoresbysund ca. 1000 km mod nord?

Spørgsmålet rummer stor undren og det skal vise sig, om der kan findes fornuftige svar på det.

Hvilken betydning får flytningen og etableringen af Scoresbysund for dem, der bliver flyttet og for dem, der arrangerer flytningen?

Der er ét navn, der er knyttet til oprettelsen af Scoresbysund og det er Ejnar Mikkelsen. Hvilken rolle spiller han?

Den nye koloni kommer til at hedde Scoresbysund og det er dette navn, der er anvendt gennem hele teksten. Det er for at undgå at skabe forvirring ved at veksle mellem forskellige navne og fordi det bruges i hovedparten af de anvendte tekster. Det officielle navn i dag er Illoqqortoormiut og det navn, der anvendes i Østgrønland er Ittoqqortoormiit.

Teksten er i væsentlig grad baseret på Ejnar Mikkelsens bøger. Der er fundet få væsentlige afvigelser fra andre forfatteres versioner af begivenhederne og i de tilfælde er begge versioner inddraget,

De første tanker om en koloni

Historien om en koloni ved Scoresbysund begynder i 1910, hvor Alfred Bertelsen, distriktslæge i Uummannaq, for første gang offentligt fremsætter sine tanker om, at det voksende befolkningstal i Vestgrønland med stigende besvær med at skaffe tilstrækkelig fangst, kan afhjælpes ved at overføre dele af befolkningen til mere vildtrige egne. Tanken gælder ikke Østgrønland og Scoresbysund i første omgang, men da den fhv. assistent i Grønlands Styrelse Harald Orlík i 1911 udarbejder en meget detaljeret plan for en spredning af befolkningen, er det med Scoresbysund som mål for udflytningen.

I Grønlands Styrelse har man andre planer for Vestgrønlands fremtid. Man er begyndt at satse mere på fiskeri, og det går så godt, at man anser Orlíks plan for at være om ikke overflødig, så et kostbart og usikkert forsøg, hvor man ikke har nogen garantier for at forudsætningerne holder. I og med at området er ubeboet med rester af tidligere beboelse, har man tværtimod indikationer på, at tidligere indbyggere er bukket under i området (Mikkelsen 1934:114-116).

Olriks plan bliver lagt i mølpose og kommer først frem i lyset igen i 1916, hvor Det Grønlandske Selskab trykker og udgiver planen med et forord af foreningens bestyrelse, der anbefaler en gennemførelse af planen. Bestyrelsen har øje for en anden begrundelse end vestgrønlandernes tarv. De mener, at hvis man udsætter en bosættelse for længe, kan en anden nation komme Danmark i forkøbet og tage landet i besiddelse. Denne vinkel er Olrik også opmærksom på, idet han beretter om den livlige trafik af norske fangstmænd, der også overvintret i Nordøstgrønland. Det kan der sættes en stopper for med en koloni og følgende afspærring som det øvrige Grønland (Olrik 1916:95).

Forsøg på realisering af planen

Ved offentliggørelsen får Olriks forslag en blandet modtagelse. Det bliver diskuteret blandt folk med interesse for Grønland, nogle kan ikke se fornuften i planen, mens andre finder ideen god. Til de sidste hører Ejnar Mikkelsen og han indleder et samarbejde med Harald Olrik for at gennemføre planen. De ved at Styrelsen ikke er parat til at skyde penge i projektet, da den som tidligere nævnt har hænderne fulde med at udbygge fiskeriet på vestkysten. De vil derfor prøve at rejse private midler til at finansiere projektet. Det viser sig hurtigt at det er vanskeligt at vække interesse for ideen, da verdenskrigen skygger for et uanseeligt projekt ved verdens ende. Ejnar Mikkelsen mener, at Styrelsen gør det endnu sværere ved ikke at ville give et bindende tilsagn om at lade grønlandere komme til Scoresbysund (Mikkelsen 1934:117-118). Planen ryger i mølpose igen og denne pause kan benyttes til at fortælle om, hvorfra Ejnar Mikkelsens interesse stammer. Her skal vi tilbage til Alabama-Ekspeditionen 1909-12, hvor han ledede en ekspedition, hvis formål var at finde Mylius-Erichsens og Høegh-Hagens dagbøger. Ejnar Mikkelsen tager ud i ødemarken sammen med maskinisten fra Alabama Iver Iversen. De finder ikke dagbøgerne, men en kort beretning fra Mylius-Erichsen i en varde. Til gengæld kommer de til at tilbringe 2½ år alene, for da de vender tilbage til skibet, er det blevet skruet ned af isen og de øvrige ekspeditionsdeltagere er sejlet hjem med en norsk sælfanger. I deres tosamhed drømmer de om, at de forladte bopladser summer af liv og deraf kommer hans ønske om at der igen skal leve mennesker ved Scoresbysund (Mikkelsen 1955:145-146).

Tvivel om suveræniteten i Østgrønland

Tankerne om en koloni ved Scoresbysund kommer til live igen i begyndelsen af 1920-erne. I forbindelse med salget af De Vestindiske Øer til USA i 1916, har Danmark fået amerikanerne til at afgive en erklæring om, at de anerkender Danmarks politiske og økonomiske interesser i Grønland. Det lykkes at få en tilsvarende, men dog kun mundtlig erklæring fra den norske udenrigsminister i forbindelse med, at Norge får anerkendt sin suverænitet over Svalbard ved fredskonferencen i Paris 1919. I 1920 indhentes erklæringer fra Frankrig, Storbritannien, Italien og Japan. Der er tilsyneladende international opbakning til Danmark og interesserne i Grønland. Det går dog galt, da man i begyndelsen af 1921 vil have en skriftlig erklæring fra Norge. De øvrige lande har kun taget stilling til Danmarks politiske og økonomiske interesser, idet det forudsættes, at der ikke er tvivl om overhøjheden. I den erklæring, man vil have den norske udenrigsminister til at underskrive, ønsker man Norges anerkendelse af, at Danmarks overhøjhed kommer til at omfatte hele Grønland, underforstået at den hidtil kun har omfattet de koloniserede områder. Den norske underskrift udebliver. Danmark rykker for svar, men reaktionen udebliver. Udenrigsminister Scavenius opgiver at få en norsk underskrift, men henholder sig til, at den mundtlige erklæring er lige så bindende. For at der ikke skal være tvivl om, hvad den danske overhøjhed indebærer, udstedes en bekendtgørelse om, at hele landet er inddraget under de danske kolonier og stationer og den danske styrelse af Grønland. Der udsendes kort efter en underretning til søfarende i havet omkring Grønland om, at der kræves en tilladelse til at besejle, samt at drive handel i Grønland.

Norge reagerer på underretningen ved at erklære, at man ikke kan anerkende en udvidelse af den danske suverænitet og monopolet, da det vil skade norske interesser. Der følger en noteudveksling mellem de to regeringer, hvor man fra dansk side prøver at bløde situationen op ved at stille i udsigt, at man vil fortolke love og regler mildt, når det gælder norske skibes besejling af Østgrønland, men man udbeder sig samtidig nøjagtige og udtømmende oplysninger om arten og omfanget af norsk fangst- og fiskerivirksomhed ved Grønland. Disse krav reageres der ikke på fra norsk side og noteudvekslingen hører op.

Mens konflikten er stillet i bero på officielt plan, blusser den op i den offentlige debat i begge lande. I Danmark er debattørerne ikke i tvivl om, at Grønland er dansk, mens man i Norge sår tvivl om danskheden ved at grave tilbage i historien, hvor Danmark i 1814 snød sig til bilandene under forhandlingerne, da Norge overgik til Sverige (Jessen 1932:4-11).

Kampen for en koloni

Enigheden i Danmark begrænser sig til at se Østgrønland som dansk. Ejnar Mikkelsen tager ivrigt del i debatten som skribent for Nationaltidende, der er ét af de højrenationale Ferslewske Blade. Han øjner en mulighed for, at der nu er grobund for en kolonisering af Scoresbysund og skriver i april 1922 om sine og Harald Olriks planer. Styrelsen og Indenrigsministeriet mener, at Det Østgrønlandske Kompagni med sine fangstmænd udøver en aktivitet, der i tilstrækkeligt omfang hævder Danmarks suverænitet i Østgrønland. Dette synspunkt er Ejnar Mikkelsen ikke enig i og benytter sine skriverier til at hudflette kompagniet, og foreslå at det hurtigst muligt trækker sine uheldige fangstmænd hjem, så man kan komme i gang med en kolonisering med grønlændere, som kender fangstforholdene og kan leve af fangsten. Der kommer mange indlæg i debatten fra politikere og almindelige danskere. Tilsyneladende med en overvægt af tilhængere for en kolonisering med grønlændere. Direktøren fra Grønlands Styrelse Daugaard-Jensen, der ellers har talt imod, indvilliger nu i at undersøge mulighederne. Til sin store ærgrelse, må Ejnar Mikkelsen se sig selv og Harald Olrik forbigået, da der skal vælges folk til at foretage undersøgelserne. Daugaard-Jensen allierer sig med brødrene Porsild. Ganske forudsigeligt har Ejnar Mikkelsen ikke meget til overs for disse brødre og han skriver spydigt, at de påstår at have arbejdet med problemet i mange år til trods for, at de er først i tyverne. Deres undersøgelse bliver ikke til noget, men Ejnar Mikkelsen mener, at Daugaard-Jensen opnår, hvad han vil, nemlig at udskyde eller forhindre koloniseringen med grønlændere (Mikkelsen 1957:33-34). Ejnar Mikkelsen og Harald Olrik kæmper videre for deres plan og bakkes op af De Ferslewske Blade. Kritikerne af planen og ikke mindst Daugaard-Jensen bliver angrebet nådesløst. Det går så vidt, at Daugaard-Jensen beder G. C. Amdrup om at kontakte Ejnar Mikkelsen for at få ham til at indstille skydningen. Han melder dog hus forbi og henviser til bladenes øvrige skribenter og betragter det efterhånden som en belastning, at De Ferslewske Blade nærmest har taget patent på sagen, idet han mener, det automatisk medfører, at den øvrige presse modarbejder planen. Det kommer også til personlige angreb på Harald Olrik og Ejnar Mikkelsen. To tidligere medlemmer af Danmarks Ekspeditionen, nemlig oberst I. P. Koch og professor Lindhard advarer direkte mod dem ved at påstå, at de ved noget om dem, som de vil fremkomme med på rette tid og sted. Det sker dog aldrig (Mikkelsen 1957:35).

Trods den kraftige modstand, føler Ejnar Mikkelsen, at sagen går den rigtige vej og efterhånden også møder velvilje i finansudvalget og blandt partiformændene. Folketingets finansudvalg er efter hans mening parat til at støtte planen i maj 1922, men at denne velvilje bliver saboteret af indenrigsminister Oluf Krag og Grønlands Styrelses direktør Daugaard-Jensen. De skal have påstået, at Ejnar Mikkelsen handler ud fra personlige motiver og det gør, at sagen igen kommer i modvind i folketinget og pressen. Disse angreb på Ejnar Mikkelsen driver efter hans egen opfattelse en kile ind mellem ham og Harald Olrik og at striden ligger bedre for ham selv, mens den tager hårdere på Harald Olrik og får ham til at trække sig ud af projektet (Mikkelsen 1957:33-36). Sådan ser sagen ud set med Ejnar Mikkelsens øjne. Eiler I. Baastrup og Paul C. Olrik har en noget anden version. De beskylder Ejnar Mikkelsen for at udnytte Harald Ollriks tillid og kassere ham, da han har pumpet ham for den viden, han ligger inde med (Baastrup og Olrik 1941:53-54). Uanset hvilken version man vælger at tro, er det en kendsgerning, at Harald Olrik er ude af billedet og Ejnar Mikkelsen fortsætter arbejdet for at gennemføre koloniseringen nu med stærk støtte fra direktøren og redaktøren fra de Ferslewske Blade Hakon Nielsen og Valdemar Galster.

Grønlands-overenskomsten

På officielt plan blusser konflikten op igen i 1922, da den norske udenrigsminister meddeler den danske regering, at man vil oprette en midlertidig trådløs vejrstation ved Myggebugten i Østgrønland. Der kommer straks en indsigelse fra Danmark, der samtidig beklager, at Norge med dette skridt ødelægger forsøget på at skabe ro om grønlandsspørgsmålet.

Da der tilsyneladende ikke kan opnås enighed med Norge om forvaltningen af Østgrønland, fremsættes i december 1922 et lovforslag om styrelsen af Grønland. Formalia skal bringes i orden, og i håb om at bilægge striden med Norge, er der indføjet i loven, at Nord- og Østgrønland skal administreres efter de pågældende ministres nærmere bestemmelser. Denne passus er med for at kunne imødekomme nordmændenes interesser i Nordøstgrønland.

I Norge er man ikke til sinds at acceptere det, der fra dansk side betragtes som en håndsækning. Man betragter stadig Danmarks overhøjhed over Østgrønland som en udvidelse til et territorium, hvor Danmark ikke tidligere har hævdet sin suverænitet og hvor det hidtil kun har været Norge, der har haft reelle interesser at varetage. Her bringes begrebet "terra nullius" for første gang på bane. Ud fra et synspunkt om, at landet er ubeboet, mener Norge sig i sin gode ret til at tage det i anvendelse og at suverænitetsspørgsmålet står åbent. Denne opfattelse bliver straks imødegået fra dansk side, idet man minder nordmændene om deres udenrigsministers udtalelse fra 1919, hvor han anerkender dansk suverænitet i Østgrønland. Den danske henvendelse slutter dog med, at man fra dansk side er rede til at medvirke til "en tilfredsstillende løsning" (Jessen 1932:11). Fra norsk side indkalder man til nye forhandlinger og på begge sider udpeges en forhandlingsdelegation, som skal forsøge at få en aftale på plads. Forhandlingerne indledes i september 1923 og afsluttes i juli 1924 med det der bliver kaldt Grønlands-overenskomsten. Man er ikke blevet enige om suverænitetsspørgsmålet, men Norge har sikret sig retten til at fortsætte med at drive fangst og Danmark har forbeholdt sig ret til at oprette en koloni ved Scoresbysund (Jessen 1932:10-14).

Hvis man tror, der nu er skabt ro om Østgrønland, kan man godt tro om.

Protester mod Grønlands-overenskomsten

Grønlandoverenskomsten vækker vrede i nationalistiske kredse i begge lande og i Grønland udløser det store rystelser, fordi overenskomsten er blevet forhandlet på plads uden så meget som at høre landsrådene. Blandt kritikerne i Danmark finder man Ejnar Mikkelsen. Han er medunderskriver på protestskrivelser, som bliver offentliggjort i Nationaltidende allerede inden indgåelsen af overenskomsten. Underskriverne opfordrer de danske politikere til at undlade at indgå overenskomsten med Norge. Protesterne er ganske interessante, ikke kun når det gælder indholdet, men især deres overskrifter. De lyder:

"Protest mod Grønlands-Overenskomsten.

Af særlig Østgrønlandskyndige"

(Nationaltidende, den 5/2 1924)

og

"Protest mod Overenskomsten.

Af Videnskabsmænd og Grønlandsforskere"

(Nationaltidende, den 8/2 1924)

Afsenderne er ikke ligefrem ydmyge og beskedne. De voldsomme titler kan selvfølgelig give protesterne mere vægt, men de afslører også, at det er folk, der føler sig mere kompetente til at beskæftige sig med Østgrønland end de delegater, der har forhandlet sig frem til overenskomsten. Indholdet er præget af utilfredshed med at nordmændene får nogle indrømmelser, som de ikke bør have og den første af protesterne beskriver, hvor hensynsløst norske sælfangere har opført sig og konsekvenserne af deres rovfangst. Man mener, den er årsag til nedgangen i fangsten i Ammassalik og på vestkysten. Der lægges ikke fingre imellem, når adfærden beskrives, for det er ikke nok med det store antal sæler, der dræbes, men også ”*fordi mægtige Isflager, fulde af afflænsede og halvforraadnede Sælskrotter, skræmte den levende Sæl bort fra tidligere Opholdssteder*” (Bendixen 1924:11). I artiklerne slås der på, at Danmark med indgåelse af overenskomsten med Norge svigter sit ansvar for grønlænderne. Det stigende befolkningstal kræver større fangst og det vil skade grønlændernes fangstmuligheder, hvis nordmændene får adgang til større dele af østkysten. De protesterende mener, at nordmændene må holde sig nord for Scoresbysund, hvis de skal have adgang til Østgrønland. En sådan tilladelse må til gengæld kræve, at nordmændene anerkender Danmarks højhedsret. Endelig opfordres der i artiklerne til, at Scoresbysund koloniseres hurtigst muligt (Bendixen 1924:11-15).

Fra norsk side er der tilsvarende protester mod overenskomsten. Gustav Smedal er en af de skarpe kritikere, der i lighed med de danske kritikere føler sig hævet over sit lands delegater ved forhandlingerne. Han kritiserer især artikel 6 i overenskomsten, der giver Danmark lov til at etablere en koloni ved Scoresbysund (Smedal 1934:16). Officielt beskæftiger overenskomsten sig ikke med suverænitetsspørgsmålet, men ved at oprette en koloni med de regler, der følger om besejlings- og handelsforbud, kan Danmark sikre sig suverænitet over en større del af Østgrønland. Idar Handagard er en anden skarp kritiker, der mener, at der ikke er noget at forhandle med danskerne om. Efter hans mening er der ingen tvivl om, at Grønland er norsk og at Danmark med sit udspil om at få andre lande til at anerkende dansk suverænitet over hele Grønland, forsøger at få legitimeret den uret, der blev begået i 1814. Ikke nok med at den danske forhandler Bourke løj overfor sin svenske modpart Wetterstedt ved at påstå at Færøerne, Island og Grønland altid havde været danske, der blev også begået brud på Kongeloven af 1665, hvori der står, at ”*Danmark og Norge, samt alle de dertil hørende provinser og lande, øer... skal uskiftet og udelt være og blive under en Danmarks og Norges enevolds arvekonge*” (Handagard 1923:98).

Handagard mener med andre ord, at man ved at anerkende dansk suverænitæt konfirmerer det kongelovsbrud, der blev begået i 1814. Han kritiserer også den danske forvaltning af Grønland og det hykleri Danmark gør sig skyldig i ved at kalde handelsmonopolet og besejlingsforbudet for en beskyttelse af grønlanderne. Handagard betragter tværtimod disse restriktioner som midler til at udnytte grønlanderne, da danskerne selv bestemmer priserne på både ud- og indhandling (Handagard 1923:66-68).

Nye kampe om koloniseringen

Til trods for de skarpe angreb på Grønlands-overenskomsten fra nationalistiske kredse i begge lande og de voldsomme reaktioner fra de grønlandske landsråd (Petersen 1991:170-171), bliver den underskrevet og artikel 6 om kolonisering af Scoresbysund bliver taget i anvendelse allerede inden blækket er tørt. I Danmark bliver overenskomsten ratificeret den 9. juli 1924 og allerede dagen efter stævner ”Grønland” ud fra København med kurs mod Scoresbysund (Mikkelsen 1934:133). De indledende øvelser er allerede gjort året før og planerne så da helt anderledes ud.

Styrelsen og indenrigsministeriet er i 1923 i gang med at de indledende øvelser for at etablere en koloni i Scoresbysund-området. De har allieret sig med Det Østgrønlandske Kompagni, som sender M/S Teddy til Østgrønland for at udskifte fangstfolk og for styrelsen og indenrigsministeriet at rekognoscere i området ved Scoresbysund. Opgaven er at finde et egnet sted til oprettelse af en koloni, samt at opføre to stationer til danske fangstfolk, som skal drives på samme måde som stationerne længere mod nord.

Desværre for kompagniet, Styrelsen og Indenrigsministeriet, vender M/S Teddy ikke hjem til planlagt tid og man får først efterretninger om skibets og besætningens skæbne i sommeren 1924 (Rostock-Jensen 2004:135). Skibet er blevet skruet ned af isen og besætningen har reddet sig til Ammassalik på isflager. Tabet af skibet gør, at Det Østgrønlandske Kompagni må lukke.

Alliancen mellem Styrelsen, Indenrigsministeriet og Det Østgrønlandske Kompagni er et forsøg på at holde Ejnar Mikkelsen og Scoresbysund-Komiteen ude. Det er i hvert fald den udlægning, der gives af journalist Janni Andreassen (Rostock-Jensen 2004:135). Det er måske at stramme den lidt og at tillægge Ejnar Mikkelsen for stor betydning. Man må gå ud fra, at Styrelsen og Indenrigsministeriet har frie hænder til at beslutte, hvem de vil samarbejde med, men det lille intermezzo med Det Østgrønlandske Kompagni viser, at der er truffet en beslutning om at etablere en koloni.

Man må dog give Janni Andreassen ret så langt, at da det åbenbart haster med at vise, at Danmark er aktiv i Østgrønland, er det en streg i regningen, at planerne med kompagniet er kuldsejlet og da Ejnar Mikkelsen og Scoresbysund-Komiteen står klar med et fuldt finansieret projekt, kan det være svært at finde argumenter for at takke nej til Scoresbysund-Komiteen. Denne komite er blevet oprettet i begyndelsen af 1924 på initiativ af De Ferslewske Blade. Den har 8 medlemmer, hvor Viceadmiral C. F. Wandel er formand; Overretssagfører og medejer af De Ferslewske Blade Carl Levin er kasserer; Kommandør og grundlægger af Ammassalik-kolonien Gustav Holm; Dr. phil. Louis Bobé; Skibsreder C. Kraemer; fhv. Inspektør i Sydgrønland O. Bendixen; Redaktør af De Ferslewske Blade Valdemar Galster og Ejnar Mikkelsen som sagkyndig i grønlandske forhold og leder af den påtænkte ekspedition. Formålet er at fremme koloniseringen af Scoresbysund dels ved at oprette lokalkomiteer, der indsamler penge, dels håber man at få så stor folkelig opbakning, at myndighederne må tage hensyn til dette folkets krav om handling i Østgrønland (Mikkelsen 1934:128). Man når hurtigt sit mål med pengeindsamlingen og det er som nævnt nok til at man vanskeligt kan komme udenom komiteens og Ejnar Mikkelsens ekspedition.

Der sker et regeringsskifte i 1924, hvor Neergaards venstre-regering bliver afløst af en socialdemokratisk regering ledet af Thorvald Stauning. Stauning har siddet i den danske forhandlingsdelegation og har efter Ejnar Mikkelsens opfattelse spillet en hovedrolle i udformningen af Grønlands-overenskomsten. Til trods for artikel 6, der netop gør det legitimt at gennemføre en kolonisering, bliver det i den socialdemokratiske regering set som et politisk modtræk mod overenskomsten. Stauning udtaler offentligt, at regeringen ikke vil tage sig af spørgsmålet om koloniseringen. Han kan dog ikke være uvidende om, at der allerede er forberedelser i gang. Staunings udtalelser forhindrer da heller ikke indenrigsminister Hauge i at beskæftige sig med spørgsmålet. Han er efter Ejnar Mikkelsens opfattelse arg modstander af koloniseringen eller i hvert fald Scoresbysund-Komiteens projekt. Igen ifølge Ejnar Mikkelsen oplyser Hauge finansudvalget om enkeltheder i komiteens plan, om indsamlingens resultat og koloniens formodede rentabilitet. Han forbereder finansudvalget på, at en kolonisering vil føre til store driftsudgifter og at man ikke kan være sikker på, at kolonien på grund af isforholdene kan nås med skib hvert år. Hauge gør altså, hvad han kan for at overbevise finansudvalget om, at en kolonisering af Scoresbysund er en dårlig ide. Det er som nævnt Ejnar Mikkelsens udlægning og han fortsætter med at udlægge forløbet. I. C. Christensen har været med i delegationen, der har forhandlet sig frem til Grønlands-overenskomsten og har forsvaret den i pressen ved at argumentere mod kritikerne.

Han har tidligere været meget interesseret, men er nu blevet mere forsigtig og udtaler i folketinget, at koloniseringen ikke kan foregå i privat regi, men må klares af staten. Han er i modsætning til Hauge stadig tilhænger af en kolonisering. Hauge fastholder dog sin modstand og gør isforholdende til sit hovedargument. Han får god opbakning af Meteorologisk Instituts isekspert kaptajn Speerschneider, der ud over at mene, at man ikke kan være sikre på at nå Scoresbysund med skib hvert år også risikerer tab af menneskeliv ved at besejle de isfyldte farvande. De fremførte problemer gør livet sværere for Scoresbysund-Komiteen. Det gør pengeindsamlingen vanskeligere, da mange potentielle bidragydere springer fra.

Det er vigtigt at understrege, at dette er Ejnar Mikkelsens udlægning, for han får det unægtelig til at se ud som om den socialdemokratiske regering følger en slingrekurs. Kort tid efter melder Hauge nemlig ud, selvom han tidligere har advaret finansudvalget om de store udgifter, der kan blive ved en kolonisering, at det er Staten, der skal tage ansvaret for en kolonisering. Der indledes nu forhandlinger mellem indenrigsminister Hauge, Styrelsens direktør Daugaard-Jensen og Scoresbysund-Komiteen. Når det kommer så vidt, kan det være fordi kapitel 6 i overenskomsten kan tolkes på den måde, at Norge også kan oprette en koloni ved Scoresbysund og at der derfor er et kapløb om at komme først. Resultatet af forhandlingerne viser, at Scoresbysund-Komiteens projekt er en nødløsning for Indenrigsministeriet og Styrelsen. Hauge ønsker som nævnt ikke en privat drevet koloni og gør det klart for Scoresbysund-Komiteen, at den ikke skal have noget at gøre med overflytningen af grønlændere. Det oprindelige projekt bliver pillet helt fra hinanden, og det eneste, Komiteen får lov til, er i 1924 at rejse op og gøre klar til at befolke området. Den skal forestå bygning af huse og forsyningerne til 3 år for 100 mennesker. Indenrigsministeriet og Styrelsen forbeholder sig retten, men forpligter sig også til i 1925 at overflytte ca. 100 mennesker fra Ammassalik og til at stå for driften af kolonien. Alle er dog enige om, at det er kolonibestyreren fra Ammassalik Johan Petersen, der skal udvælge kolonisterne og være kolonibestyrer i Scoresbysund det første år (Mikkelsen 1957:44-53).

Koloniseringen gennemføres

Scoresbysund-Komiteen handler hurtigt. Forhandlingerne med Hauge og Daugaard-Jensen afsluttes den 17. juni og allerede den 10. juli er der afgang mod Scoresbysund. H. N. Andersen fra ØK har stillet et skib til rådighed og Ejnar Mikkelsen har samlet en besætning på nogle og tyve mand, som med Einar Mikkelsens ord alle var ”*rede til at ofre en hel Del for Danmarks Ret til Østgrønland, specielt Scoresbysund*” (Mikkelsen 1957:55) ”... *den nye Koloni, som forhaabentlig vilde vise sig at være et stærkt og varigt Bolværk mod den overhaandtagende norske Aktivitet noget længere mod Nord i Østgrønland*” (Mikkelsen 1934:133).

Til trods for store problemer med skibet, lykkes det ekspeditionen at gennemføre sine planer. Man finder et egnet sted til bebyggelsen og ved at lade 6 mand overvintre, står husene klar til de grønlandere, der kommer den 3. september 1925.

De mange dagsordner

De to regeringer prøver med overenskomsten at skaffe ro om Østgrønland. Som det allerede fremgår, er der mange interesser i spil og der er mange argumenter for og imod en kolonisering. Det er vanskeligt at finde en linje. Umiddelbart ser det ud som om de to lande kan finde en fredelig løsning, hvilket overenskomsten er et bevis på. Kursen bliver mindre sikker, da de nationalistiske kræfter i begge lande begynder at lægge pres på. Udenrigsminister I. C. Christensen kæmper en brav kamp i medierne for at overbevise nationalisterne om, at striden om Østgrønland kan løses i mindelighed (Bendixen 1924). Han skal have sagt til Ejnar Mikkelsen: ”*Vil De da maaske hellere i krig med Norge end have denne traktat?*” (Mikkelsen 1957:42) Dette sker dog samtidig med at man har et projekt i gang med Det Østgrønlandske Kompagni for at få bygget nogle fangststationer og undersøgt mulighederne for en kolonisering i Scoresbysund-området. Regeringen fører altså et dobbeltspil, som også falder nordmændene for brystet, da de finder ud af, at danskerne allerede er i fuld gang med at kolonisere. Venstre-regeringen er altså parate til at iværksætte en kolonisering, men efter regeringsskiftet i 1924 er den socialdemokratiske regering officielt ikke så interesseret. Der bliver dog sørget for, at der i overenskomsten er åbnet mulighed for en kolonisering og indenrigsminister Hauge opgiver ikke projektet på grund af det kuldsejlede forsøg med Det Østgrønlandske Kompagni.

Styrelsen ønsker ikke en kolonisering. Man er i fuld gang med at udbygge fiskeriet på vestkysten og ser det som det fremtidige hovederhverv i Grønland og en sikring mod den store og usikre afhængighed af sælfangst (Mikkelsen 1934:114-115). Det kommer derfor ubelejligt med de nye områder, man skal til at tage sig af. Først kommer kolonien i Ammassalik i 1894, så følger Avanersuaq i 1910. Begge ligger langt fra de gamle kolonier og så vil man nu til at etablere en koloni, der ligger endnu længere væk fra alting. Det gør ikke arbejdet lettere for Styrelsen og udsigten til, at det kan gå hen at blive en privat koloni som Avanersuaq, gør ikke bekymringerne mindre. Skal man se udviklingen fra Styrelsens side, er ”Projekt Grønland” geografisk blevet meget større og mere uoverskueligt. Man må i Styrelsen have foretrukket at befolkningen ved Thule havde søgt mod syd og befolkningen i øst havde søgt mod vest. Det ville have gjort tingene noget mere overskuelige. Men sådan gik det altså ikke.

I det hele taget ser det ud som om Styrelsen må leve med forstyrrelser fra mange sider. Grønlands-veteranerne føler sig som eksperter og har planer om, hvad Styrelsen bør gøre. Der er ikke megen forståelse for, at Styrelsen har en helhed, den skal holde sammen på, nogle langsigtede planer, den skal prøve at gennemføre og ikke mindst en økonomi, den skal prøve at få til at hænge sammen.

Et eksempel på at veteranerne er meget klogere end styrelsen, er Baastrup og Olriks bog, ”Grønland for Danmark”, hvor man dels opremser alle de fejltrin, der er gjort og har en plan klar for, hvordan fremtiden skal formes.

Ejnar Mikkelsen er et andet eksempel på én, der ved bedre end Styrelsen. Det gælder ikke blot anlæggelsen af kolonien, men også i 1921, hvor han tager kampen op for at få etableret en vejrstation i Grønland. Den kamp vinder han, men der er ingen tvivl om, at han også vinder sig uvenner i Styrelsen. Det gør det ikke lettere at komme igennem med planerne om en koloni ved Scoresbysund. Som tidligere nævnt, er det af nød, at Styrelsen og Indenrigsministeriet indleder et samarbejde, hvor Komiteens og Ejnar Mikkelsens involvering begrænses til det mindst mulige.

Ejnar Mikkelsens dagsordner

Det kan være vanskeligt at holde styr på alle Ejnar Mikkelsens motiver for at oprette en koloni ved Scoresbysund. Der kan ikke herske tvivl om, at han er meget opmærksom på eskimoernes ve og vel og det ansvar Danmark har pådraget sig ved sin indgriben i eskimoernes liv, der begyndte med Hans Egedes ankomst i 1721. I sit forfatterskab, er det dette motiv Ejnar Mikkelsen lægger størst vægt på. Det er da også det motiv, der klinger mest ædelt.

Samtidig har han stor respekt for grønlænderne og mener, de vil være langt bedre end danske fangstmænd til at leve ved Scoresbysund. De har erfaringen med at leve i det barske klima og har vist at de kan leve af deres fangst. Det viser sig da også, at der er langt bedre fangstmuligheder ved Scoresbysund end ved Ammassalik. Ejnar Mikkelsen giver dog grund til undren, for i 1933 bliver han inspektør for Østgrønland og i 1937/38 kommer han til at fungere som kolonibestyrer i Ammassalik. Han kommer til at opleve perioder med svigtende fangst. I samarbejde med sygeplejersken Signe Vest forsøger han derfor at overbevise beboerne om, at nøden kan afhjælpes ved at begynde at fange hajer (Mikkelsen 1960:131). Det er for så vidt en udmærket ide, men at det ikke nævnes med et ord, at der kan blive færre munde at mætte, hvis nogen flytter til Scoresbysund, kan virke overraskende.

Ejnar Mikkelsen er heller ikke blind for, at kolonien har betydning for sikringen af dansk overhøjhed over Østgrønland. I sine bøger kommer han flere gange ind på sit ønske om at gøre Danmark større. Det piner ham at se de tidligere danske kolonier på andre hænder og det er derfor ikke overraskende, at han blander sig, da der er fare for at Danmark kan miste Østgrønland. Det gør tilsyneladende heller ikke noget, at han må slås for at få sine ideer og planer gennemført. Han nævner med en vis fryd, at han i 1933 har bekæmpet Styrelsen med fynd og klem i omkring tyve år og alligevel ender som ansat i Styrelsen (Mikkelsen 1960:9).

Projektet med koloniseringen handler for Ejnar Mikkelsen også om at komme på eventyr. Der er ingen tvivl om, det er ham, der skal lede ekspeditionen og hans rastløshed og hang til eventyr er et gennemgående tema i hans bøger. Han når dårligt nok at komme hjem fra én ekspedition, før han tumler med planer om at komme af sted igen.

Endelig skal man ikke se bort fra hans hang til hæder og ære. Det har ikke været muligt at finde beviser for, at han har følt, han står i skyggen af Knud Rasmussen, og at han prøver at slippe ud af skyggen, men der er indicier, der peger i den retning. Ekspeditionerne er mindst lige så spektakulære som Knud Rasmussens. Mens Knud Rasmussen opretter en koloni, hvor der i forvejen var mennesker og mission, begynder Ejnar Mikkelsen på helt bart fjeld. På den måde overgår han også sin svigerfar Gustav Holm, der tog initiativ til kolonien i Ammassalik. Endelig er der skrivestilen, der ligger tæt op ad Knud Rasmussens. Der er lagt mere vægt på, at det skal være underholdende, end på at holde sig strengt til fakta. Historien melder dog ikke noget om, at Ejnar Mikkelsen som Knud Rasmussen har haft en "Olsen fra Vognmagergade" alias Tom Kristensen, der gør opmærksom på, når teksterne bliver for kedelige.

At Ejnar Mikkelsen er god til at have flere begrundelser for sine projekter, giver han et bevis på i 1931. Koloniseringen har ikke fået nordmændene til at opgive Østgrønland, men tværtimod øget den norske aktivitet. Der er opstået et sandt byggeboom i Østgrønland, hvor en fangsthytte opfattes som lig med aktivitet og dermed ret til land. Der er endog blevet gennemført en okkupation på privat initiativ. Den 27. juni 1931 er der seks fangstmænd, der hejser det norske flag i et område nord for Scoresbysund, erklærer det okkuperet og kalder det Eirik Raudes Land (Smedal 1934:120-127).

For at sikre strækningen mellem Ammassalik og Scoresbysund for Danmark og for at give grønlænderne mulighed for at bevæge sig mellem de to kolonier, får Ejnar Mikkelsen stabledet en ekspedition på benene, der skal bygge hytter med mellemrum, der svarer til en dagsrejse. Byggeriet begynder i 1932 i nord, og da de når frem til Ammassalik, bliver der holdt møde i kirken, hvor befolkningen bliver informeret om, at hytterne er bygget og at der nu er mulighed for at søge nye jagtmarker nordpå og endda at komme helt op til Scoresbysund. I forbindelse med denne ekspedition, må Ejnar Mikkelsen undvære kampen med Styrelsen. Den stiller sågar et skib til rådighed for ham og de 16 andre deltagere. At Styrelsen er så samarbejdsvillig skyldes uden tvivl den øgede norske aktivitet og at projektet ikke medfører forpligtelser for Styrelsen. Det er dog typisk for Ejnar Mikkelsen, at han har en begrundelse for, at byggeriet også er til gavn for grønlænderne. Der er da også nogen fra Ammassalik, der bruger hytterne, da de beslutter sig for at slå sig ned ved Kangerlussuaq. De bliver der nogle år, men vender så tilbage til Ammassalik (Mikkelsen 1934: 172-200). Så vidt vides, er der ingen fra de to kolonier, der har rejst hele vejen. I hvert fald ikke på en måde, hvor de har haft glæde af hytterne.

Historien om hyttebyggeriet er, til trods for at den foregår efter koloniseringen af Scoresbysund, taget med for at vise, at koloniseringen ikke er det eneste projekt, hvor Ejnar Mikkelsen ud over ønsket om at gøre Danmark større, har et argument parat om, at det også tjener grønlændernes ve og vel.

Til hans ros skal det dog med, at Ejnar Mikkelsen ikke bare bruger grønlænderne i spillet om Østgrønland og glemmer dem, da spillet er ovre. Han bevarer interessen og sørger for mange forbedringer for østgrønlænderne. Den mest imponerende indsats er efter en voldsom influenzaepidemi i Ammassalik i 1936, hvor mange børn og kvinder mister deres forsørgere. Her træder Ejnar Mikkelsen og Scoresbysund-Komiteen til og tager sig af forsørgelsen af børnene til de er 15 år og sørger for enkerne indtil, de finder en ny forsørger (Mikkelsen 1960:32-35).

Koloniens betydning

Som tidligere nævnt, er det kolonibestyreren Johan Petersen (Ujuaat) fra Ammassalik, der skal være bestyrer i Scoresbysund det første år. Det er ham, der skal finde folk i Ammassalik, som vil flytte. Der melder sig langt flere end de 85, som kan komme med. Dem, der bliver vraget, får stillet i udsigt, at de kan komme derop senere. Det er om ikke en tilfældighed, så dog et resultat af en temmelig hurtig beslutning, at det er mennesker fra Ammassalik, der skal flytte. Det skyldes, at det er Styrelsen, der tager sig af flytningen og driften, for i april 1924 cirkulerer en skrivelse fra Scoresbysund-Komiteen blandt fangerne i Diskobugten, der skal gøre dem interesserede i at flytte til Scoresbysund (Arke 2003:61).

Overflytningen fra Ammassalik til Scoresbysund sker i september 1925. Turen går via Island, hvor overkateketen Sejer Abelsen skal præstevies, så han kan foretage alle kirkelige handlinger for befolkningen. Begyndelsen bliver vanskelig på grund af sygdom. Der er fire, der dør i løbet af kort tid. Ujuaat, der er som en far for dem, gør hvad han kan for at opmuntre og det sammen med den gode fangst gør, at de falder til. Der er ikke mange beviser for, at grønlænderne er glade for flytningen, men Ujuaats dagbog viser dog, at han truer med, at man bliver sendt tilbage til Ammassalik, hvis man ikke overholder fredningen af moskusokserne. Fangsttallene viser da også, at der er grund til tilfredshed. I perioden 1926-32 er den gennemsnitlige indtjening pr. fanger mere end 5 gange højere i Scoresbysund sammenlignet med Ammassalik (Mikkelsen 1934:152). Ejnar Mikkelsen beskriver også, hvor vellykket kolonien er for indbyggerne. Han besøger Scoresbysund i 1926 og ser en velfungerende koloni og møder mennesker, der absolut ikke ønsker sig tilbage til Ammassalik.

De få vestgrønlandere ser også ud til at trives, hvilket Ejnar Mikkelsen illustrer med et telegram, jordemoderens mand Gabriel er ved at sende. Han skriver, at de har det herligt og andre bare skal komme (Koch 1980:189-190). Kolonien får med andre ord stor betydning for dem, der kommer til at bo der.

Når det gælder om at få en ende på konflikten mellem Norge og Danmark, er koloniens betydning snarere negativ. De to landes regeringer kan ikke blive enige om suverænitetsspørgsmålet, men forsøger med indgåelse af Østgrønlands-overenskomsten at finde en fredelig løsning. Etableringen af kolonien ses af nordmændene som en provokation, fordi den i overenskomsten er nævnt som en påtænkt mulighed. Grønlandsoverenskomstens artikel 6 lyder som følger:

”Forsaavidt den påtænkte eskimoiske Bebyggelse ved Scoresbysund maatte blive iværksat, skal Bestemmelserne i denne overenskomst ikke være til Hinder for, at det dertil fornødne Område bliver forbeholdt denne Bebyggelse, og at der bliver udfærdiget de Særbestemmelser, som Hensynet til den indfødte grønlandske Befolknings Livsvilkaar kræver” (Bendixen 1924:8).

Kolonien bliver efter nordmændenes mening lidt for hurtigt konkret og denne hast med at kolonisere bliver betragtet som illoyal mod ånden i overenskomsten (Smedal 1934:25).

I årene efter koloniseringen foregår der et kapløb om at bygge fangsthytter som tegn på aktivitet og det kulminerer med to okkupationer fra norsk side. I 1931 er det en privat okkupation og i 1932 følger en officiel norsk okkupation ved Skjoldungen syd for Ammassalik (Smedal 1934:209). Fra dansk side øges aktiviteten også. Lauge Koch er på ekspedition i Nordøstgrønland i 1926-27. Det nyoprettede ”Østgrønlandsk Fangst-Kompagni Nanok A/S” indleder aktiviteter i 1929 og Lauge Koch indleder i 1930 en ekspedition, der skal vare i 3 år. 1932 bliver usædvanligt aktivt. Knud Rasmussen gennemfører en ekspedition fra Vestgrønland via Prins Christians Sund og op langs østkysten til Ammassalik. Ejnar Mikkelsen bygger hytter mellem Ammassalik og Scoresbysund og Lauge Koch opererer nord for Scoresbysund. De får alle tre tildelt politimyndighed, så hele østkysten i 1932 er dækket ind med politi (Mikkelsen 1957:165).

De to landes regeringer finder, at denne optrapning i både privat og statsligt regi er uholdbar og indstævner samtidig hinanden for Haag-domstolen den 18. juli 1932, så den kan tage stilling til suverænitetsspørgsmålet (Jessen 1932:23). Dommen falder i 1933 og er til fordel for Danmark, da den utvetydigt bekræfter Danmarks suverænitet over hele Grønland.

I dommen tages der stilling til to spørgsmål, dels om Danmark i 1814 på uretmæssig vis overtog suveræniteten over norske bilande, dels om Danmark har vist effektiv suverænitet udøvelse. Norge forsøger at overbevise dommerne om, at Danmarks suverænitet kun gælder kolonierne og at der ikke er gjort tilstrækkeligt for en effektiv suverænitet udøvelse udenfor koloniområderne. De mener derfor, at Norge med sin aktivitet i Østgrønland har vundet hævde på områderne udenfor Ammassalik og Scoresbysund. Det er Gustav Smedal, der leverer det forskningsmæssige og historiske grundlag for det syn på sagen, som blev fremført fra norsk side om "terra nullius". Danmark får medhold i begge spørgsmål og domstolen finder at de danske aktiviteter har været tilstrækkelige til, at man kan sige, at der er foregået en effektiv suverænitet udøvelse (Steglich-Petersen 1933:5-9)

Kolonien i Scoresbysund kommer til at spille en vis rolle i og med, den er ét af beviserne på, at Danmark har interesser og aktiviteter i Østgrønland.

Konklusion

Den første gang, man støder på ideen om en spredning af befolkningen ved at etablere nye kolonier, er i 1910, hvor distriktslægen i Uummannaq Alfred Bertelsen fremkommer med forslaget. Han begrundede ideen med, at hele kolonistrukturen har medført, at det oprindelige nomad liv er ophørt og den deraf følgende koncentration af befolkningen gør fangstbetingelserne stadig dårligere.

Harald Olrik følger ideen op i 1911. Han har også befolkningsskoncentrationen og den dårlige fangst på dagsordenen, men er fokuseret på, at en ny koloni skal placeres på østkysten og at den også kan tjene et andet formål, nemlig at sætte en stopper for den livlige norske trafik i Nordøstgrønland ved at etablere en koloni med tilhørende afspærring som de andre kolonier.

Ejnar Mikkelsen kobler sig på Harald Olriks plan i 1916, da den bliver udgivet af Det grønlandske Selskab. Han har samme bevæggrunde som Harald Olrik, men har også en drøm om en genbefolkning af området ved Scoresbysund efter han sammen med Iver Iversen har oplevet det mennesketomme landskab med efterladenskaber fra mennesker, der tidligere har levet i området.

Ideen har altså udviklet sig siden 1910 og Harald Olrik og Ejnar Mikkelsen kæmper en forgæves kamp for at gennemføre projektet. Det bliver Indenrigsministeriet og Grønlands Styrelse, der kommer til at føre det ud i livet i 1925, men det er tvivlsomt, om de havde fået ideen, hvis den ikke allerede var født. Hovedargumentet er nu, at Danmark har brug for at vise aktivitet i området, da Norge ikke vil anerkende Danmarks suverænitet over Østgrønland.

Harald Olrik har været ude af projektet siden 1922, men Ejnar Mikkelsen og Scoresbysund-Komiteen får i 1924 lov til at finansiere og udføre den del af koloniseringen, der handler om at bygge huse og sørge for forsyninger. Styrelsen tager sig af overflytningen af mennesker og af driften af kolonien. Det er nærliggende at slutte, at det er Indenrigsministeriet, der har ønsket en koloni i håb om at det kunne sætte en stopper for norske påstande om, at det er nordmændene, der er mest aktive Østgrønland og derved få afsluttet kampen om Østgrønland. Der kan også ligge et ønske om at vise handlekraft bag. Ejnar Mikkelsen og hans ligesindede har kæmpet hårdt for en koloni og har været særdeles aktive i pressen. I Ejnar Mikkelsens bibliografi er der 58 numre med avisstof om Østgrønland fra 1921-24 (Toft 1975). Offentligheden må altså kende til sagen, men det har ikke været muligt at finde ud af, om tilhængerne af en koloni har formået at gøre det til et folkekrav.

Styrelsen får større opgaver ud af det og ville uden tvivl have foretrukket danske fangstmænd og videnskabelige ekspeditioner, som ikke ville give Styrelsen flere forpligtelser.

Etableringen af Scoresbysund får stor positiv betydning for dem, der flytter, bortset fra en vanskelig start pga. en epidemi, der rammer de fleste og fire mennesker dør i løbet af kort tid. Fangstbetingelser er gode de første år og indtjeningen ligger fem gange højere end i Ammassalik. Der indtræffer dog perioder med dårlig fangst i midten af 30-erne (Petersen 1957:153).

Indenrigsministeriet får vist handlekraft overfor den danske befolkning, men hvis man havde håbet at kunne afslutte konflikten med Norge ved at etablere en koloni, brister dette håb. Tværtimod optrappes konflikten efter koloniseringen kulminerende med to norske okkupationer i 1931 og 1932.

Billedet vender i 1933, hvor Danmark ved domstolen i Haag får anerkendt suveræniteten over hele Grønland og hvor etableringen af Scoresbysund er med til at vise, at Danmark har udvist effektiv suverænitetsudøvelse.

Når det gælder befolkningen i Østgrønland, er forholdene mindre positive. Da Ejnar Mikkelsen i slutningen af 2. Verdenskrig kommer til Vestgrønland, møder der ham et syn, der fryder ham. Han har været en arg modstander af Grønlands Styrelse og mener at kunne se, at Styrelsens fravær har haft en positiv virkning og at befolkningen er blevet mere stolt og selvbevidst. Da han kommer til Østgrønland er billedet noget anderledes. Her må han sande, at naboskabet med en amerikansk base har ført til, at der er opstået et pjalteproletariat, der har opgivet livet som fangere og lever af tiggeri på basen. Den store påvirkning udefra fortsætter efter krigen, hvor der i 1950-erne er et stort rykind af danske håndværkere. Den voldsomme modernisering har efter Ejnar Mikkelsens mening en negativ indflydelse på Østgrønlandernes liv og i 1970 er den store fortæller for etableringen af Scoresbysund nået så vidt, at han mener østgrønlanderne skal have valget mellem fangerlivet og et moderne liv. Han forestiller sig, at de, der vælger det moderne liv, skal flytte til Vestgrønland eller Danmark, mens de, der vælger det traditionelle liv, skal sprede sig ud på kysten, så de kan leve af deres fangst (Koch 1980:231). Det er vist det nærmeste man kan komme på en erkendelse af, at etableringen af Scoresbysund, som han har lagt så mange kræfter i, har udviklet sig mindre positivt, end han havde håbet.

Ejnar Mikkelsens betydning for etableringen af Scoresbysund ligger især i hans stædige kamp fra 1916 til ideen føres ud i livet i 1924/25. Han sørger for at ideen ikke går i glemmebogen og med sin flittige deltagelse i debatten er han med til at piske en stemning op i Danmark, der gør det vanskeligt for politikerne at indgå en fredelig aftale med nordmændene. Situationen bliver ikke bedre af, at der i Norge er tilsvarende kræfter, hvor Gustav Smedal (Bilag 3) spiller en rolle, der svarer til Ejnar Mikkelsens, idet han er bagmanden bag okkupationerne. Ejnar Mikkelsen og Scoresbysund-komiteen kommer også til at spille en væsentlig rolle, fordi de står klar med et fuldt finansieret projekt, da indenrigsministeriets planer med Det Østgrønlands Kompagni må opgives.

I bagklogskabens dejligt klare lys er det nærliggende at tænke, at kolonien kunne have været undgået, hvis de nationalistiske kræfter i Danmark og Norge havde holdt lidt lavere profil, så politikerne havde fået fred til at nå en løsning og endelig er det ikke udelukket at Danmark kunne have vundet sagen i Haag uden kolonien i Scoresbysund.

I dag lever der mennesker for hvem, Scoresbysund er deres by og hjem og det kan meget vel vise sig, at det at Østgrønland ikke blev norsk, på længere kan sikre Selvstyret i Grønland en økonomisk ballast i form af indtægter fra råstofferne.

Litteraturliste

Arke, Pia 2003

- Scoresbysundhistorier - Fotografering, kolonisering og kortlægning, Kbh. 2003

Baastrup, E. I. og Olrik, P. C. 1941

- Grønland for Danmark”, Kbh. 1941

Bendixen, O. 1924

- Grønlands Traktaten - Belyst gennem de i Dagspressen fremkomne Artikler, Kbh. 1924

Jessen, F. v. 1932

- Den dansk-norske Strid om Østgrønland for Domstolen i Haag”, Kbh. 1932

Koch, Palle 1980

- Kaptajnen - Logbog over polarforskeren Ejnar Mikkelsens togt gennem tilværelsen, Kbh. 1980

Mikkelsen, E. 1934

- De østgrønlandske Eskimoers Historie, Kbh. 1934

Mikkelsen, E. 1954 (1)

- Fra Hundevagt til Hundeslæde”, Kbh. 1954

Mikkelsen, E. 1954 (2)

- Ukendt Mand til ukendt Land, Kbh. 1954

Mikkelsen, E. 1955

- Farlig Tomandsfærd, Kbh. 1955

Mikkelsen, E. 1957

- Fra Fribytter til Embedsmand, Kbh. 1957

Mikkelsen, E. 1960

- Svundne Tider i Østgrønland - Fra Stenalder til Atomtid, Kbh. 1960

Munck, Ebbe. 1950

- Scoresbysund-koloniens stormfulde grundlæggelse, in Det grønlandske Selskabs årsskrift 1950

Munck, Ebbe. 1950

- Ebbe Muncks tale i anledning af Ejnar Mikkelsens 90 års fødselsdag holdt i Det grønlandske Selskab december 1970, in Tidsskriftet Grønland nr. 10 - 1980

Nielsen, Jens 1970

- En provo fylder 90, Kbh. 1970

Nielsen, Jens 1980

- Miki, in Tidsskriftet Grønland nr. 10 - 1980

Olrik, Harald 1916

- Forslag om at bebygge Scoresby Sund-Eggen i Østgrønland ved vestgrønlandske Sælfangere, Kbh. 1916

Petersen H. C. 1991

- Grønlændernes Historie fra urtiden til 1925, Nuuk 1991

Petersen, Johan 1957

- Ujuâts Dagbøger - Østgrønlændernes Sagn og Fortællinger, Kbh. 1957

Rostock-Jensen, L. 2004

- M/S Teddy - Dagbog fra en Grønlandsekspedition 1923-24, Kbh. 2004

Smedal, Gustav. 1934

- "Nasjonalt Forfall", Oslo 1934

Steglich-Petersen, K 1933

- Taler holdt i Anledning af Haag-Dommen, in Det grønlandske Selskabs årsskrift 1932-33

Toft, Hans Erik 1975

- Ejnar Mikkelsen En bibliografi, Kbh 1975

Bilag 1

Biografi om Ejnar Mikkelsen

Ejnar Mikkelsen er født i 1880 i Vester Brønderslev i Vendsyssel. Hans far var smed og havde et maskinværksted og et jernstøberi, men hans interesser gjaldt pædagogik og han indrettede en håndværkerskole i virksomheden. I 1883 flyttede familien til Næstved, hvor faderen havde fået job som sløjdlærer på byens tekniske skole. Efter 4-5 år i Næstved drog familien videre til hovedstaden, hvor faderen købte et hus, hvori der tidligere havde været skole og hvor han indrettede sin egen sløjdskele. Børneflokket voksede til 5 og Ejnar havde nu nået skolealderen. Synd for ham, for Ejnar og skolen var to uforenelige størrelser og han beskriver sin første skole Mariboets Skole i Stormgade som *en stor rød bygning, der havde ligesom noget ondt over sig*. Han var mere tiltrukket af livet på havnen og svinkeærinderne til havnen gjorde at han ofte kom for sent i skole. Faderen opdagede at udbyttet af skolen var minimalt og Ejnar blev flyttet til Schneekloths Skole, der lå lige bag forældrenes hus. Nu var det slut med turene til havnen på vej til skole og Ejnar Mikkelsen nævner, at de eneste lyspunkter i den nye skole var kammeraten Knud Poulsen, som han kunne dele drømmene om eventyr i den store verden med, og lærerinden Nina Ellinger, der underviste i geografi. Hun kom for øvrigt senere til at hedde Bang og blev endnu senere undervisningsminister. Da hun forsvandt fra skolen, blev den igen for trist for Ejnar og da han var tretten år, blev han taget ud. Søsteren Aslaug havde fået den tvivlsomme ære at undervise lillebroderen. Det viste sig heller ikke at være en god løsning. Så blev der ansat en huslærer og heller ikke det var nogen succes. Ejnar havde det bedst med at strejfe rundt. Det lykkedes ham dog at få et godt forhold til en lærer. Det var færingen Poul Jensen, der gik på faderens skole for at blive sløjdlærer. Han var en god fortæller og vakte måske Ejnars interesse for at stå til søs. Ejnar Mikkelsen er i tvivl om, det var hans egen ide, eller faderen, ”*der simpelthen ikke anede, hvad han skulle stille op med sin noget bagvendte Søn og som derfor afgjorde Spørgsmålet ved at sende mig til Søs*” (Mikkelsen 1954(2):12). Han blev sendt af sted med Georg Stage. Det var en skole efter Ejnars hoved, ”*hvor der halvt i Leg blev indpodet Viden og Kunnen i dem, som havde en Splint af Havets Troldspejl i Øjet*” (Mikkelsen 1954(2):13).

Efter togtet med Georg Stage, fik Ejnar hyre på en Fanøbark som tømmermand. Det var faderen, der skaffede ham denne hyre og sikkert også ham, der gjorde opmærksom på de færdigheder Ejnar havde tilegnet sig på sløjdskele. Denne ordning bliver til stor glæde for Ejnar, der som tømmermand slipper for vagter ombord. Inden han får lov at stå til søs, tager faderen ham med til byen for at give ham anskuelsesundervisning i de farer, der

lurer på en ung sømand i fremmede havne. I de små gader går de ind på beværtningerne, hvor de får serveret af letpåkledte kvinder, som ublufærdigt sætter sig på skødet af dem. Ejnar forstår ikke formålet med turen, før de senere besøger Kommunehospitalet, hvor en ven af faderen, der er overlæge, viser dem nogle patienter med kønssygdomme.

Ejnar påmønstrer i Amsterdam og den første tur går til de Ostindiske Øer. De følgende 3 år sejler han på Ostindien og de ledige stunder ombord er han begyndt at bruge til at indhente det, han har forsømt i skolen. Han læser alt, hvad han kan komme i nærheden af, men må erkende, at det er lidt planløst og beslutter derfor at tage hjem for at læse.

I erindringerne om den tid han sejler på langfart, viser Ejnar Mikkelsen nogle sider af sig selv, om det rigtige mandfolkeliv, eventyrlyst, respekten for urtidsfolkene og nationalisme. Mandfolkelivet får en omgang i beskrivelsen af, hvordan besætningen må kæmpe og give sig til det yderste, når skibet er ude i stormvejr. De må holde sig fast så neglene knækker og blodet springer, men ingen klynk, men bevidsthed om, at det er nødvendigt for at skibet skal klare sig gennem stormen.

Eventyrlysten viser han ved de svinkeærinder han tager undervejs og glæden ved at blive sat i land på øerne i Indonesien for at finde ud af, om de var kommet til den rigtige ø. Her har han ikke så travlt med opklaringsarbejdet, men benytter sig af chancen for at se sig omkring. Da de kommer til New Guinea bliver han draget af de sneklædte bjerge inde i landet og som endnu ikke er betrådt af en hvid mand. Det trækker i ham at være den første. Senere gør han seriøse forberedelser for at gennemføre turen og har sikret sig økonomisk støtte fra Aller, der gerne vil have *nogle Artikler til "Familie-Journalen om Mandfolkeliv i ukendte Egne - som Boller på Sødsuppen om Kærlighed og den slags"* (Mikkelsen 1954(2):177). Han går også i lære hos Nordisk Film for at lære at håndtere et filmkamera, da filmmanden Ole Olsen har vist interesse for projektet. Da Ejnar Mikkelsen opdager, der er andre med samme ide, mister han interessen. Det handler med andre ord om at finde de hvide pletter på kortet og blive den første, der betræder dem (Mikkelsen 1954(2): 177-180). En lille detalje, der viser respekten for den oprindelige befolkning i New Guinea, er, at sømændene bytter sig til buer og pile og de må erkende, at buen *"var vanskelig at spænde for os, som dog mente at have Bjørnekræfter, men som åbenbart var Svæklinge i Sammenligning med Bueskytterne i New Guinea"* (Mikkelsen 1954(1): 48). Den nationalistiske Ejnar møder vi i Afrika og Indien. De sørgelige rester i Madras på Trankebarkysten og på Nikobarerne fra den danske storhedstid som kolonimagt minder Ejnar om fordums danske virketrang, der blev svigtet af dem, der blev hjemme. Var de virkelystne blevet støttet mere hjemmefra, kunne disse fjerne egne stadig have været danske (Mikkelsen 1954(1):52-53). Nogen lignende tanker gør han sig om Guldkysten. Han er stolt

over at Danmark er det første land, der forbyder slaveriet, men det piner ham, at der ikke var mere opbakning til dem, der ville sikre landet for Danmark ved at støtte de initiativer, der blev taget for at anlægge plantager som alternativ til slavehandlen. I stedet blev de danske anlæg solgt til England og det smerter ham at se, at det er Union Jack, der vajer over Christiansborg, der nu fungerer som bolig for den engelske guvernør (Mikkelsen 1954(1):200-203).

Hjemme i Danmark forsøger han sig med skolebænken, men det går ikke så godt med studenterkurset og han vender tilbage til havet. Det bliver til en sidste tur med sejlskib rundt om Kap Horn og herefter tager han hyre som matros på dampskibene, der ikke er væk så længe ad gangen. På den måde kan han holde sig informeret om de ekspeditioner, der planlægges så han kan lægge billet ind. Han lægger ikke skjul på at han higer efter eventyr og at han er imponeret over de bedrifter, danske søofficerer har bedrevet i Grønland i den sidste halvdel af det 19. århundrede. Det undrer ham, at den almene bevågenhed er begrænset. Holms konebådsekspedition fik således kun en kort artikel i aviserne. Det blev nærmest betragtet som fantasteri at vove liv og lemmer og trodse kulde og nød. Hvad nytte skulle det dog være til? Først i slutningen af århundredet vækkes interessen med Fridjof Nansens færd med Fram i Polarhavet. Mange unge danske mænd får blod på tanden og danske rigmænd, institutioner og nationalister er parate til at bidrage økonomisk til disse ekspeditioner, der dels kan gøre Danmark større, dels bringe international omtale og anerkendelse (Mikkelsen 1954(1):80-81). Den første ekspedition, Ejnar prøver at komme med på, er en ballonfærd til Nordpolen, der er arrangeret af svenskeren Andrée. Det lykkes Ejnar at komme i kontakt med svenskeren, men han bliver vraget, fordi han er for ung. Det viser sig at blive hans held, for ballonfærden går galt og resterne efter deres sidste lejr bliver fundet længe efter ved Svalbard.

Ejnar Mikkelsen er ikke blevet afskrækket, men forsøger sig hos flere eventyrere rundt om i Europa. Alle steder bliver det til afslag. Noget slukøret sætter Ejnar ekspeditionsplanerne på stand by og begynder på styrmandsskolen og det bliver via skolen, han kommer på sin første ekspedition i 1899. Det er Amdrup, der mangler folk til en ekspedition til Scoresbysund, hvorfra han har tænkt sig at begynde en tur i jolle til Ammassalik. Ejnar når lige at gøre sin styrmandseksamen færdig, inden turen går til Grønland for første gang (Mikkelsen 1954(1):83-87).

Nu har han fået eventyr i blodet og allerede året efter hjemkomsten er han med på en amerikansk ekspedition, hvis mål er Nordpolen. Baldwin, der er leder af ekspeditionen, viser sig at være en håbløs ekspeditionsleder. Ekspeditionen bliver en fiasko og man når ikke Nordpolen. Ejnar mener, at det, han lærer af denne ekspedition, er, hvordan en

ekspedition ikke skal ledes (Mikkelsen 1954(1):146-178). Eventyrlyst, hæder og opmærksomhed er nogle af drivmidlerne for Ejnar, men han må også sande, at interessen for den hjemvendende hurtigt ebber ud og vender sig til irritation, fordi han er fattig som en kirkerotte og hurtigt kommer til at ligge familien til last. Så melder rastløsheden sig og det er tid at komme af sted igen. Hans far prøver at tale ham til fornuft og han begynder også selv at overveje et liv som sine jævnaldrende med kone, børn, hjem og arbejde. Han har ellers prøvet at skaffe penge til en ekspedition, der skal gå til området nord for Baffinland, men da det ikke kaster noget af sig, beslutter han at forsøge sig med et fast arbejde. Det bliver noget, der kan minde om ekspeditionslivet, nemlig havundersøgelser i Nordatlanten. Undersøgelserne ved Island giver mulighed for at se hvalfangst og så er Ejnars eventyrlyst vakt igen. Planerne om Baffinland bliver udskiftet med hvalfangst i Sydishavet, som han tidligere har drømt om. Da han kommer hjem, begynder han at slide trapper og stemme dørklokker hos nationalistiske rigmænd, som kan se mulighederne for Danmark med hvalfangst i Sydishavet. Ejnars udregninger gør ikke indtryk og han må selv skaffe de 2000 kr, han har måttet betale for at have et skib på hånden. Derfor tager han hyre på et dampskib, der sejler jordnødder fra Gambia til Europa. Styrmandslivet keder ham og han begynder at drømme om nye eventyr. Nu handler drømmene om Beauforthavet nord for Alaska. Der er teorier om, at der findes uopdaget land. Der er nogen, der mener at kunne bevise, at der er land ved at regne på isens bevægelser og to skibsbesætninger har set blånende fjelde rejse sig over Beauforthavet. Endelig er der også eskimoernes beretninger om landet mod nord. Nu skal Ejnar selv være ekspeditionsleder sammen med englænderen Leffingwell. Han har igen måttet gå forgæves tiggergang i Danmark, men det lykkes at rejse pengene i England og USA. Turen går sågar forbi præsident Roosevelt, Rockefeller og Graham Bell. Det lykkes at skaffe penge, skib besætning, udstyr og proviant, men det lykkes ikke at finde det ukendte land og det er der ikke noget at sige til, for det findes ikke. Det blev dog til endnu en strabadserende tur med tab af skib og en ensom slæderejse ned til Fairbanks. Det må dog være en glæde for Ejnar, at en havn og flyveplads i nærheden af, hvor skibet blev skruet ned, på de officielle kort hedder Mikkelsens Bay.

Hjemme igen i maj 1908. Han prøver såmænd at skaffe penge til et nyt forsøg på at finde det ukendte land, men heldigvis for ham lykkes det ikke. Så genopstår drømmen om bjergene i New Guinea. Det lykkes som tidligere nævnt at skaffe nogle penge, men planen opgives, fordi andre har fået samme ide (Mikkelsen 1954(2)).

Muligheden for en ny ekspedition kommer på en trist baggrund. I efteråret 1908 kommer Danmarks-ekspeditionen hjem fra Nordøstgrønland med den triste meddelelse, at den har mistet 3 deltagere. Jørgen Brønlund, Høegh-Hagen og Mylius-Erichsen er

omkommet. Det er lykkedes at finde Jørgen Brønlund og hans dagbog. Af dagbogen fremgår, at de 2 andre også er omkommet og en beskrivelse af, hvor man kan finde dem.

I samarbejde med den komite, der har stået bag Danmarks-ekspeditionen får Ejnar Mikkelsen stabet en ny ekspedition på benene, hvis formål er at finde de forsvundne og deres dagbøger. Der bliver lagt stor vægt på dagbøgerne, fordi man ved at finde dem kan bevare de resultater, som de omkomne har nedskrevet og på den måde opnå at de ikke døde forgæves. For en gangs skyld er der ikke problemer med at skaffe midler til ekspeditionen konseilspræsident Neergaard giver straks tilsagn om at bidrage med halvdelen af udgifterne og der er heller ikke problemer med at få indsamlet den anden halvdel. Allerede om sommeren 1909 drager Ejnar og hans besætning på skibet Alabama af sted mod Nordøstgrønland. Det skal vise sig at blive en lang og strabadserende tur for Ejnar Mikkelsen og maskinisten Iver Iversen. Det er nemlig dem, der drager ud på hundeslæde for at lede efter de to forsvundne. Eftersøgningen er forgæves og da de kommer tilbage til Alabama, er det blevet skruet ned af isen og den øvrige besætning er væk. Den er blevet samlet op af en norsk sælfanger og Ejnar og Iver kommer til at tilbringe 2½ år i tosomhed, inden de bliver fundet og taget med af en norsk sælfanger. Ejnar Mikkelsen fortæller senere, at det er under opholdet her, han får ideen til en genbefolkning af det nordøstlige Grønland. I tosomheden drømmer han og Iver om, at de forladte bopladser igen skal summe af liv og de konstaterer også, at der er gode fangstbetingelser i området.

Vel hjemme igen går der dog nogle år, inden disse drømme bliver til reelle planer. Ejnar indleder en foredragsturne rundt i Europa og modtager hyldest medaljer og æresbevisninger. I Danmark får han og Iver Iversen kongens fortjenstmedalje i guld, men der ud over er det så som så med hyldesten. Han angribes af ”en kreds af kendte polarforskere” for sine artikler i Politiken, der opfattedes som en kritik af Danmark-ekspeditionen. Ved hans foredrag i Det kgl. geografiske Selskab modtager han ikke deres guldmedalje og endelig må han lide den tort ikke at blive inviteret til afsløringen af monumentet over Mylius-Erichsen, Høegh-Hagen og Jørgen Brønlund og derfor udebliver han. Ejnar får ud over foredragsvirksomheden tid til at skrive bogen om Alabama-ekspeditionen, der også udkommer på engelsk (Koch 1980:143-144).

Nu følger der en tid, hvor Ejnar forsøger at bygge en normal tilværelse op. I 1913 bliver han gift med Gustav Holms datter Naja. Han begynder som skibsinspektør i et dampskibsselskab, men det er ikke noget for ham og han er mere end villig, da H. N. Andersen tilbyder ham et job i Det Vestindiske Kompagni, der er nyetableret. Han skal straks rejse til De Vestindiske Øer for at undersøge mulighederne for at lave forretninger. Han kommer også til Venezuela og finder her gode muligheder for at købe sig ind i det

venezuelanske handelsselskab. Ejnar ser det i hvert fald som en god mulighed, men kontakter ØK i København for at få en godkendelse af købet. Han får intet svar og vender tilbage med uforrettet sag. Det viser sig, at H. N. Andersen ikke er blevet informeret om de telegrammer Ejnar har sendt og det viser sig, at de er blevet holdt tilbage af en direktør, der mener at Ejnars karriere er gået lidt for hurtigt og let. Der følger en beskrivelse af, hvordan denne direktør må stå skoleret for H. N. og forklare, hvorfor han har bremset det gode initiativ. Ejnar indser at han kan få det svært med samarbejdet og søger sin afsked. Han slutter beskrivelsen med at påpege hvilke store forretninger ØK går glip af ved ikke at springe til i tide. Fyrre år senere kommer han nemlig til Venezuela igen og kan se, at det firma, der slog til i stedet for ØK, ejer kontorbygninger, pakhuse, skibe og fly. Endnu en gang er storslåede danske muligheder blevet tabt på gulvet. Ejnar står igen uden arbejde, men hjælpes ret hurtigt til et job som havarieksperter i Baltica.

I 1918 dør hans kone Naja og Ejnar står alene tilbage med 2 børn. Han prøver at klare det, så godt han kan og året efter får han hjælp af Najas kusine Ella Havsteen, som han gifter sig med. Hun har forståelse for hans udlængsel og det benytter han sig hurtigt af, idet han skifter jobbet hos Baltica ud med et som rejseskribent ved de Ferslewske Blade og de følgende år rejser han Europa tyndt og foretager også en rejse til Argentina. Det er dog stadig Grønland, der trækker og Ejnar benytter sin stilling på Nationaltidende til at offentliggøre sine synspunkter om og planer med Grønland (Mikkelsen 1957:7-12). I 1921 foreslår han, at der skal oprettes en vejrstation i Grønland. Det sker efter, der har været en voldsom og uvarslet storm i Danmark og han mener, man ville have haft mulighed for at varsle den i god tid, hvis man havde haft vejrstationen. Dette fører til en bitter strid med Meteorologisk Institut og Grønlands Styrelse, men i 1923 nedsætter Marineministeriet et udvalg, der foreslår oprettelsen af en radio- og vejrmeldingsstation. Oprettelsen sker ved Julianehåb i 1925 og til Ejnars fryd er der 30 år senere nitten af slagsen.

Herefter begynder kampen for oprettelse af en koloni ved Scoresbysund.
(Kilder: Ejnar Mikkelsens erindringer og Palle Kochs ”Kaptajnen”)

Bilag 2

Andres beskrivelser af Ejnar Mikkelsen

Palle Koch har i 1980 i 100-året for Ejnar Mikkelsens fødsel skrevet bogen ”Kaptajnen”, der er en beskrivelse af Ejnar Mikkelsens liv. Bogen bygger på Ejnar Mikkelsens egne bøger og scrapbøger, men Palle Kochs eget syn fremgår af forordet. Her beskrives Ejnar Mikkelsen som viljestærk, målrettet, meget stædig og en person der var i stand til at tage hånd i hanke med sin egen skæbne. Palle Koch nævner, at der er blevet sagt om Ejnar Mikkelsen ikke var nem, men dette ser Palle Koch som en kompliment, da han mener der er mere end nok af de nemme og mener at det at han var unem, var et tegn på hans format (Koch 1980:7).

I 1950 altså i 25-året for koloniseringen af Scoresbysund har Ebbe Munck i Det grønlandske Selskabs årsskrift beskrevet grundlæggelsen af Scoresbysund-kolonien.

Han var med i 1924, da Ejnar Mikkelsen ledede ekspeditionen, der skulle stå for byggeriet af de første huse og forsyningerne til dem, der året efter skulle flyttes fra Ammassalik. Til trods for at det er en hyldest til Ejnar Mikkelsen, holder Ebbe Munck sig ikke tilbage for også at komme ind på Ejnar Mikkelsens negative sider.

Ebbe Munck beskriver ideen, fremsynet og dristigheden i tanke og handling som afgørende for projektets gennemførelse. Kampen for at vinde myndighedernes forståelse, hvor der var passive og modvillige instanser var afgørende. Der skulle også rejses penge og selvom der var flere involverede, var det Ejnar Mikkelsen, der stod med ansvaret.

Ebbe Munck betegner Ejnar Mikkelsen som ven med alle i Det grønlandske Selskab, hvor han er formand, men at det ikke altid har været sådan. Han har været en stridsmand, der havde en modstand, der skulle bekæmpes og som foregangsmand har han haft de vægelsindede på slæb. ”*Ja, en sømand til hest har nok lidt svært ved at finde rytmen i den højere skoleridning*” (Munck 1950:10)

Ejnar Mikkelsen havde det svært med den ortodokse opfattelse af Grønlands administration og i Styrelsen var man ikke begejstrede for ideen om kolonisering af Scoresbysund. De ønskede i hvert fald ikke, at det skulle ske på Ejnar Mikkelsens opfordring og i hans navn. Dem der blev involveret i projektet kunne også have det svært med ham. Hans meget omskiftelige humør kunne være vanskeligt at følge og førte til mytteri. Det blev dog kun et lille mytteri, da de måtte sande, at Ejnar Mikkelsen havde ret og trods humørsvingningerne holdt kursen, hvad projektet angik (Munck 1950:9-10).

I 1970 er Ebbe Munck på banen igen med en beskrivelse af Ejnar Mikkelsen med en tale i anledning af Ejnar Mikkelsens 90 års fødselsdag. Han indleder med at glæde sig over, at "the Grand Old Man" er til stede og gør honnør for mandfolket, sømanden, polarforskeren og mennesket og citerer Fridtjof Nansen: "*Polarrejserne har hærdet menneskeviljen til overvindelse af vanskelighederne gennem skiftende tiders slaphed - de har været en skole i manddom og selvovervindelse og har holdt idealerne frem for den opvoksende slægt, de har givet fantasien næring, barnet eventyret, og de har løftet de voksnes tanker fra hverdagens stræv*" (Munck 1980:276).

Dette passer efter Ebbe Muncks mening godt på Ejnar Mikkelsen, der har ydet en stor indsats og været inspirerende og "*har krav på at blive vurderet som noget som noget højst ualmindeligt, noget sjældent, noget der ikke rigtig findes mere, i hvert fald ikke på samme måde; lidt af en drømmer måske, men en dristig drømmer, et menneske, der helt har forstået at leve sit liv modigt og med indhold*" (Munck 1980:276).

Knud Rasmussen har sagt, at Ejnar Mikkelsen i rækken af danske polarforskere har helt sit eget fysiognomi. Ebbe Munck fortsætter med at han har gået sine egne veje i alt, hvad han har foretaget sig. Han tilhører ingen kreds, har ikke gået på universitetet og er ikke blevet rekrutteret via marinen som mange af de andre grønlandsforskere. Han har skabt sig selv.

Ebbe Munck kommer som i 1950 ind på, at han ikke har været nem og har taget store kampe med myndighederne og skeptikerne, men sjældent måttet trække det korteste strå. Koloniseringen af Scoresbysund blev gennemført på trods af skepsis og modstand med forudseenhed, tro og kamp og da kampen var vundet blev det explorative vendt til det humanitære arbejde. Målet blev at føre den lille stamme fra primitive kår til en værdig, civiliseret levevis så skånsomt som muligt.

Ejnar Mikkelsen søger ikke popularitet og er mere kendt i udlandet, end i Danmark og hans hovedværk "Lost in the Arctic" er i England blevet fremhævet som "one of the epics of polar travels.

Som ung var han ærgerrig og havde en uimodståelig udlængsel og ønskede at kæmpe for at fastholde Danmarks navn i kapløbet i polarforskningen. "*Han tog risiko og fristede skæbnen i en grad, så man næsten kunne tale om provokation ... Når han har undgået Ammundsens og Andrés skæbne, er det nok ikke så lidt af en tilfældighed*" (Munck 1980:279).

Styrken ved Ejnar Mikkelsen har været, at han troede på sine forehavender. Han troede på, at han kunne overvinde tvivlen og tvivlerne og Ejnar Mikkelsen har altid været på vagt overfor dræbende tvivl og skepsis.

Jens Nielsen, der var Scoresbysunds første distriktslæge udgav i 1970 bogen ”En provo fylder 90” om Ejnar Mikkelsen. Her giver han et billede, der minder meget om de andre beskrivelser. Han gør meget ud af sin beundring, men kommer også ind på det stridbare sind og at Ejnar Mikkelsen har trådt folk over tæerne hele sit liv og at Styrelsens ansatte med Daugaard-Jensen i spidsen ville betegne ham som en ryggesløs personage og var parate til at kvæle ham. Jens Nielsen påpeger det utrættelige arbejde, Ejnar Mikkelsen har gjort for at bedre forholdene for indbyggerne i Østgrønland (Nielsen 1970:24-29).

Jens Nielsen fortsætter sin beskrivelse i 1980 om den bidske Ejnar Mikkelsen, ”*der kritiserede sager, han mente kun var til for bureaukraterne og ikke for grønlændernes vel... Han kunne nægte at sidde til bords med ministre, som han mente ikke tilgodeså Grønland tilstrækkeligt*” (Nielsen 1980:282-283). Han kunne dog også være hyggelig og meget galant og rejste sig hver gang, der kom en kvinde ind i stuen, selv når han havde benet i gips. Jens Nielsen slutter sin beskrivelse med at komme ind på Ejnar Mikkelsens evne til at omsætte sin menneskekærlighed til praktisk hjælp. Han lod det ikke blive ved snakken (Nielsen 1980:282-284).

For at slutte med nogen, der absolut ikke var venligt stemt overfor Ejnar Mikkelsen, så er Eiler I. Baastrups og Paul C. Olriks beskrivelse ikke særlig flatterende. De mener, at Ejnar Mikkelsen udnytter Harald Olrik og bilder ham ind, at det er en grønlænder, der skal gennemføre ekspeditionen og får ham overbevist om at det er bedre end selv at tage æren. Overraskelsen er derfor stor, da det er Ejnar Mikkelsen, der leder ekspeditionen. De to forfattere mener heller ikke, at koloniseringen har været den succes, andre vil gøre den til. De mener, at Harald Olrik, der har arbejdet med planen i mange år og gennem blodets bånd er knyttet til grønlænderne, ville have kunnet gøre det meget bedre. ”*I Dag glimter Ordnerne paa et Revers, hvor de ikke hører hjemme... han gjorde det ud fra sin store Kærlighed til det Folk, hvis blod rinder i hans Aarer. Han handlede i uegennyttig Idealisme, maaske var han netop derfor ikke i Stand til at værges sig mod Intrigernes og Uærlighedens snedig Spil. Maaske er det derfor, han i Dag maa sidde som en syg, skuffet og nedbrudt Mand, der har set en anden høste Frugterne af det Arbejde, han har ofret sin Ungdom for*”(Baastrup 1941:54-55).

Bilag 3

Biografier om aktive personer

Bertelsen, Alfred

- (1877-?) Cand. med. i 1902 og deltager samme år i ”Den danske litterære Grønlands-ekspedition”. Han fungerer som kandidat i Danmark 1903-04. I 1904 bliver han vikar for distriktslægen i Nordgrønland og 1905 bliver han konstitueret som den første distriktslæge i Ummannaq, hvor han med korte afbrydelser bliver til 1927. Fra 1925-29 er han kredslæge for Nordgrønland. 1928-47 medicinalkonsulent for Grønlands Styrelse i København. Ridder af Dannebrog 1921 og doctor medicinae 1938 .

(Kilde: Henrik Permin og René Birger Christensen, in ”Bibliotek for læger” 1995)

Bobé, Louis

- (1867-1951) Dansk historiker, kongelig ordenshistoriograf. Bobé blev dr. phil. i 1910 på afhandlingen Frederikke Brun, født Münter, og hendes Kreds hjemme og ude, var medudgiver af Danmarks Adels Aarbog og 1917-48 formand for Samfundet for dansk Genealogi og Personalhistorie. Bobé var en farverig og produktiv personlighed, levende og personlig i sin stil. Han mestrede dansk adelshistorie 1750-1850, hvilket bl.a. fremgår af hovedværkerne Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekrede (9 bd, 1895-1932) og Slægten Ahlefeldts Historie (6 bd. 1897-1912). Bobé arbejdede 1912-15 i Grønland og udgav Diplomatarium Groenlandicum 1492-1814 (1936)

(Kilde: Den Store Danske - Gyldendals åbne encyklopædi)

Handagard, Idar

- (1874-?) Læge og forfatter. Hans interesser var vidtfavnende og han engagerede sig i mange emner i samfundsdebatten. Det gjaldt især afholdssagen og sprogdebatten. I 1920-erne engagerede han sig meget i striden om Grønland og skrev artikler og bøger som indlæg i debatten.

(Kilde: Store norske leksikon)

Holm, Gustav

- (1849-1940) Dansk søofficer og polarforsker. Holm deltog i og ledede selv flere ekspeditioner til Grønland. Især skal konebådsekspeditionen 1883-85 fremhæves,

hvorunder Holm og hans ledsagere arbejdede sig op langs sydøstkysten af Grønland. I 1884 traf Holm i Ammassalikområdet lidt over 400 eskimoer, som han overvintrede sammen med og i 1894 oprettede han en handels- og missionsstation i området. Holm gik af som kommandør 1909 og var derefter lodsirektør 1912-19. (Kilde: Den Store Danske - Gyldendals åbne encyklopædi)

Koch, I. P

- Oberst og geodæt, der deltog i Amdrups ekspedition i 1900 til Østgrønland, hvor han kortlagde strækningen mellem Scoresbysund og Ammassalik. Senere deltog han i flere ekspeditioner som geodæt, bl.a. Danmark-ekspeditionen 1906-08 og i 1912-13 ledede han selv en ekspedition til Dronning Louises Land. (Kilde: Geografisk Tidsskrift 1939 bind 42)

Kraemer, Christen

- (1874-1942) Dampskibsreder. Kraemer var reder for dampskibsselskabet Torm i årene 1908-22, hvorefter han blev formand for rederiets bestyrelse. Han var stærkt optaget af grænsesagen, ikke mindst omkring Genforeningen i 1920. Han var gennem en årrække medlem af Grænsefondens og Grænseforeningens bestyrelser. Kilde: Grænseforeningens hjemmeside, www.graenseforeningen.dk/artikel/21502)

Porsild, Alf Erling

- (1901-1977) Var en dansk-canadisk botaniker. Han blev født i København som søn af botanikeren M. P. Porsild. Han voksede op på Arktisk Station i Qeqertarsuaq, hvor han begyndte sin videnskabelige karriere som assistent for sin far. 1936-45 var han kurator ved National Museum of Canada i Ottawa og 1945-67 leder af afdelingen for botanik samme sted. Han var forfatter til en lang række videnskabelige og populære floraværker, mest fra arktisk Canada, men også fra Rocky Mountains. (Kilde: Wikipedia)

Smedal, Gustav

- (1888-1951) Cand. Jur. 1913. Han tog dispachøreksamen i 1920. Smedal arbejdede 1920-23 i udenrigsdepartementet. Her fungerede han som sekretær for den norske delegation i Folkeforbundet i Geneve 1920 og som privatsekretær for overretsjustitiarius og folkeretsekspert Frederik Beichmann 1921-23. Fra 1923-31 drev Smedal advokatforretning i Stavanger, hvor han også havde bestyrelsesposter i

de lokale virksomheder. 1932-45 var han bestyrelsesformand i svigerfaderens Stomatofabrik.

Arbejdet i udenrigsdepartementet og samarbejdet med Beichmann, der var engageret i mellemfolkelige retsspørgsmål lagde grunden til Smedals stærke interesse for og engagement i studier af betingelserne for tilegnelse af statslig overhøjhed over såkaldt ingenmandsland - terra nullius. Han blev dr. jur. i 1930 på afhandlingen ”*Erhvervelse af overhøjhed over polarområder.*”

I 1926 tog Smedal initiativ til Stavanger Grønlandsforening og andre lokale Grønlandslag, der blev samlet i Norges Grønlandslag.

Problemet for grønlandsaktivisterne i 1920-erne var, at de ikke havde et forenende koncept at forme deres politik efter. Da Norge erhvervede overhøjhed over Svalbard, skete det ved at støtte sig til studier og argumenter udarbejdet af bl.a. Arnold Ræstad. Smedal indså dette problem og gennemførte derfor vigtige forskningsprojekter, der dannede idemæssigt og juridisk grundlag for Norges krav om overhøjhed over Grønland.

Udgangspunktet for Smedal var, at der var blevet begået en stor uret mod Norge i 1814 og han mente, at nulevende nordmænd begik forsømmelser og udviste ligegyldighed under en international konflikt, hvor store norske interesser var på spil. Smedal udviklede to strategier: Hele Grønland skulle tilbageføres til Norge; alternativt kunne dele tages ind under norsk overhøjhed ved at betragte Grønland som et kontinent og de ubeboede dele som terra nullius. Sådanne områder kunne inddrages under et lands overhøjhed, hvis det tog området i besiddelse.

Da striden med Danmark spidsede til i tiden frem til 1931, foreslog Adolf Hoel, at Smedal som den centrale aktør skulle være udenrigsminister, men forslaget blev ikke taget til følge.

Konflikten kulminerede med norsk okkupation af et område i Nordøstgrønland i 1931 og i Sydøstgrønland året efter. Smedal var strategen bag disse handlinger, der blev udført af norske fangstfolk under ledelse af brødrene Hallvard Devold (Nordøstgrønland) og Finn Devold (Sydøstgrønland).

Smedal var medlem af den norske delegation i Haag og efter nederlaget opgav han tanken om terra nullius og revitaliserede argumentet om, at Kieltraktaten var uretfærdig mod Norge.

Før 1933 var sagen tværpolitisk og national, men efter dommen i Haag, bidrog Smedal til, at den kom indenfor den nationalsocialistiske interessesfære ved at søge mod det nyetablerede Nasjonal Samling. Han havde et nært samarbejde med partiet

fra starten, men meldte sig først ind i 1942. Under besættelsen søgte han støtte hos Reichskommissar Terboven og udenrigsminister Rippentrop for sit synspunkt.

Mellemmanden var Knut Hamsun, som Smedal mente, var den nordmand tyskerne lyttede mest til. Det førte dog ikke til synlige resultater.

Under krigen oprettede Smedal sammen med Adolf Hoel Norges Ishavskomite, som skulle fortsætte arbejdet med at sikre Norges interesser i de arktiske områder og som NS-medlem blev han tilbudt flere magtfulde poster, bl.a. stillingen som højerejustitiarius, dommer i højesteret og flere professorater. Han afslog alle tilbudene, men modtog et æresprofessorat ved universitetet i Oslo.

Under retsopgøret efter krigen blev en betydelig del af ægteparret Smedals formue beslaglagt som følge af, at NS-medlemmerne blev pålagt et kollektivt erstatningsansvar. Efter et længere udlandsophold kom han tilbage til Norge og døde i 1951.

(Kilde: Store norske leksikon)

Bilag 4

Grønlands-overenskomsten

(Det senere vedtagne forslag)

"Forslagets Ordlyd."

"Det af Delegationerne udarbejdede Forslag har følgende Ordlyd:"

"Overenskomst mellem Danmark og Norge angaaende Østgrønlan:."

"Art. 1"

"De i denne Overenskomst indeholdte Bestemmelser finder Anvendelse med Hensyn til Østgrønland, hvorved her forstås den Del af Grønlands Østkyst med tilstødende Farvand, som strækker sig fra Lindenovsfjord (60 Gr. 27 Min. nordlig Bredde) til Nordostrundingen (81 Gr. nordlig Bredde) dog undtaget Angmagssalik-distriktet."

"Art. 2"

"Indenfor det i Art. 1 nævnte Omraade er der paa de i denne Overenskomst fastsatte Vilkaar fri Adgang for Fartøjer, hvorhos Besætning og andre ombordværende Personer er berettiget til at gaa i Land, overvintre og drive Jagt, Fangst og Fiskeri."

"Art. 3"

"Jagt, Fangst og Fiskeri maa ikke drives paa hensynsløs Maade, saaledes at der kan opstaa fare for Udryddelse af sjældne eller nyttige Dyrearter, saasom Moskusoksen og Edderfuglen."

Saafernt indvundne Erfaringer gør det ønskeligt, at der i hvert af Landene indføres Bestemmelser, saasom Forbud mod Indførsel af Jagt- og Fangstudbytte for derved at hindre Udryddelse af sjældne eller nyttige Dyrearter eller for at bevare eller genoprette Bestanden af saadanne, er Parterne enige om til den Tid at optage Forhandling for at opnaa ensartede Bestemmelser i saa Henseende."

"Art. 4"

"Indenfor det i Art. 1 nævnte Omraade er der Adgang for Personer eller Selskaber til at tage Grund i Besiddelse til Brug, naar den i Besiddelse tagne Strækning virkelig indrettes og benyttes til Beboelse eller Oplag eller paa anden effektiv Maade, og den ikke allerede er taget i Besiddelse af nogen anden."

”Art. 5”

”Indenfor det i Art. 1 angivne Omraade er der Adgang til at oprette Stationer for Vejrvarsling, Telegraf og Telefon og at indrette Anlæg i videnskabeligt og humanitært Øjemed.”

”Art. 6”

”Forsaavidt den paatænkte eskimoiske Bebyggelse ved Scoresbysund matte blive iværksat, skal Bestemmelserne i denne Overenskomst ikke være til Hinder for, at det dertil fornødne Omraade bliver forbeholdt denne Bebyggelse, og at der bliver udfærdiget de Særbestemmelser, som Hensynet til den indfødte grønlandske Befolknings Livsvilkaar kræver.”

”Art. 7”

”Parterne forbeholder sig efter fælles Aftale at indføre saadanne Forandringer i og Tilføjelser til denne Overenskomst, som indhøstede Erfaringer maatte gøre ønskelige.”

”Art. 8”

”Dersom der mellem de to Regeringer skulde opstaa Meningsforskelligheder med Hensyn til Fortolkning af nogen Bestemmelse i denne Overenskomst, er Parterne enige om, at disse Menningsforskelligheder skal afgøres med bindende Virkning af den af Folkeforbundet oprettede mellemfolkelige Domstol i Haag.”

”Art. 9”

”Denne Overenskomst træder i Kraft den 1ste Maj 1924 og gælder uopsigeligt i 20 Aar med Forlængelse for tilsvarende Tidsrum, med mindre der er opsagt af en af Parterne mindst to Aar før Udløbet af Tyveaarsperioden.”